MITICHYAN v. Armenia (№ 34787/12)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за статтею 10 Конвенції про притягнення його до відповідальності за результатом розгляду національними судами спору про дифамацію через його обурливі висловлювання щодо мера села, опубліковані в газеті.

У березні 2010 року за колективними скаргами понад 250 жителів села Лернапат було порушено кримінальну справу проти мера – В.Й., якого звинувачували у розтраті, зловживанні владою та службовій фальсифікації. У ході розслідування ряд селян стверджували, зокрема, що В.Й. надавав матеріальну допомогу своїм родичам, звільнив останніх від сплати податку на майно й оплачував свої публікації з місцевого бюджету. 21 грудня 2011 року обвинувачення з В.Й. були зняті.

1 вересня 2010 року в місцевій газеті було опубліковано інтерв'ю із жителями села Лернапат, включаючи заявника, які критикували мера. Твердження заявника були приблизно такі:

«*... Мер сам виділив моєму старшому синові ділянку під будинок, але попросив 500 доларів... Потім подав скаргу до суду як на незаконне будівництво. Ми тих 500 доларів не платили, бо знали, що це за людина. Ми думали, що спочатку все спробуємо, а вже потім* [твердження А].

Я багато разів звертався до мера, коли мій онук був при смерті. Замість 50 000 [вірменських драмів (AMD)] він позичив мені 15 000 [AMD], але потім – через брак грошей – написав, що я винен 50 000 [AMD]. Я скасовую 15 000 [AMD], він сказав.

Днями дзвоню до невістки й кажу: «Дитино моя, і на твоє ім'я є [сума грошової допомоги]», а вона: «Але, тату, я грошей не отримала» [твердження Б].

На моє ім'я [фінансова допомога] 50 000 [AMD], на сина [ще] 50 000 драм, а також на ім'я другого мого сина, якому він взагалі нічого не давав, бо він друг; він сказав: «Хово, принеси тих 50 000 [AMD], мені потрібно купити бензин, у мене є витрати та мені потрібно..», але яка потреба... Він на нас завжди тисне. Ви йдете взяти в нього папери; він завжди грубий з вами, кажучи: «Іди геть». Це не мій робочий час». Ви ніколи не знаєте, коли він працює. Якщо я зійду з розуму, я просто заб'ю його [твердження С].

Не можна вічно випробовувати чиєсь терпіння... Ми постійно живемо в атмосфері страху... Він навіть пшеницю не дозволяв сіяти [твердження Д].

Він сказав: «*Навіщо це тобі? Вирощуй траву і продавай її…*»

«*...До речі… мер приховав і не дає документи на будинок …сина… [твердження Е]...*»

Мер порушив цивільний позов проти заявника за наклеп і образу стосовно деяких його висловлювань (позначених літерами від А до Е в абзаці вище). Він подав, серед іншого, документ про те, що стверджувана фінансова допомога була надана не невістці заявника, а іншій жительці села, яка мала таке ж ім'я та прізвище, як і вона. Мер також надав довідки, видані ним самим, про те, що він ніколи не

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

виділяв землю заявнику чи його синам і ніколи не подавав скарги на будь-кого з них щодо передбачуваного виділення землі. Натомість майно сина заявника було визнано незаконним будівництвом і лише пізніше викуплено у громади.

Своєю чергою заявник, посилаючись на статтю 10 Конвенції, заперечував проти позову мера та стверджував, що як місцевий політик він повинен був проявляти більшу терпимість до його критики, висловленої щодо його професійної діяльності та після порушення проти нього кримінальної справи за звинуваченням у зловживанні службовим становищем. Заявник пояснив суду, що використав слово «забій», щоб висловити своє обурення мером. Крім того, він пояснив, що в заяві А мав на увазі, що мер вимагав 500 доларів США для впорядкування його незаконного будівництва, і що заявник відмовився їх дати.

Національні суди, спираючись на матеріали, надані мером, частково задовольнили його позов, визнавши, що твердження А і В були наклепницькими, оскільки вони являли собою твердження фактів, що ганьблять честь і гідність мера, і які заявник не зміг обґрунтувати за допомогою будь-яких доказів. Що стосується заяви С, то її вважали образою, оскільки слово «забій» не можна було використовувати стосовно людей. Крім того, з рішення апеляційного суду випливає, що решта висловлювань не вважалися ані наклепом, ані образою.

Суд зобов'язав заявника публічно попросити вибачення за образу та спростувати наклепницькі заяви, опубліковані в тій самій газеті, а також сплатити загалом 60 000 драм, приблизно 110 євро (євро) на той час, як відшкодування збитків.

Стосовно кримінальної справи, порушеної проти мера, суд першої інстанції зазначив, що особа має вважатися невинуватою доти, доки її вину не буде визнано вироком суду, що набрав законної сили, тоді як суд апеляційної інстанції встановив, що звинувачення мера в неправомірних діях не мають відношення до цивільного позову позивача. У відповідь на аргумент заявника щодо його права критикувати мера національні суди вирішили, що таке право може бути обмежено для захисту репутації та прав інших осіб.

Оцінка Суду

Стаття 10 Конвенції

ЄСПЛ зазначив, що ця скарга не є явно необґрунтованою у значенні підпункту (a) пункту 3 статті 35 Конвенції або неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона була оголошена прийнятною.

Суд вказав, що сторони не заперечили, що було втручання у право заявника на свободу вираження поглядів, яке було передбачено законом і переслідувало законну мету «захисту репутації або прав інших осіб». Залишалося з'ясувати, чи було це втручання «необхідним у демократичному суспільстві».

Загальні принципи прецедентної практики Суду щодо оцінки необхідності втручання у здійснення свободи вираження поглядів в інтересах «захисту репутації

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

або прав інших осіб» були узагальнені у справі Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France ([ВП], §§ 90-93 (витяги).

Суд мав переконатися, чи були застосовані відповідні стандарти, підсумовані вище, у цій справі. Він зазначив, що під час розгляду позову про дифамацію, поданого проти заявника, національні суди обмежилися встановленням того, що заяви заявника заплямували честь і гідність мера, і що – щодо тверджень A і B – заявник не зміг довести їх правдивість. Вони не врахували, чи були оскаржувані заяви зроблені в контексті дебатів щодо питання суспільного інтересу – що, безперечно, відбулося – чи позиції позивача як виборної посадової особи, що може вимагати ширших меж прийнятної критики (Falzon v. Malta §§ 58-59). Крім того, не було звернуто уваги на форму оскаржуваних заяв, зроблених усно та повідомлених журналістом, таким чином, імовірно, зменшуючи або усуваючи можливість заявника переформулювати, вдосконалити або скасувати їх перед публікацією (Nilsen and Johnsen v. Norway [ВП], § 48). Таким чином, видається, що вони розглянули твердження заявника відірвано від загального контексту та змісту відповідної статті.

Пам'ятаючи про те, що слід ретельно розрізняти факти та оціночні судження (Cumpănă and Mazăre v. Romania [ВП], § 98), Суд також зауважив, що така відмінність є менш значущою в такій справі, як ця, де оскаржувані заяви були зроблені під час жвавих політичних дебатів на місцевому рівні.

Хоча Суд зазначив, що національні суди розглядали твердження A і B беззастережно як твердження фактів, не підтверджених жодними доказами, він зауважив, що вони ніколи не розглядали пояснення заявника, надані на підтримку своїх тверджень, навіть хоча б для того, щоб відхилити їх.

Суд не покликаний був судити, чи покладався заявник на достатньо точну та послідовну інформацію. Він також не вирішував, чи були характер і ступінь висунутих ним звинувачень виправданими фактичною основою, на яку він спирався, – це було завданням національних судів (Braun v. Poland, § 49 та Kurski v. Poland, § 55). Попри це, він висновив, що неспроможність національних судів збалансувати зазначені вище критерії Суду та недостатнє обґрунтування їхніх рішень щодо того, чи виправдовує право мера на репутацію в конкретному контексті втручання в право заявника на свободу висловлювання, є проблематичними відповідно до статті 10 Конвенції (mutatis mutandis, Nadtoka v. Russia, § 47 та Milisavljević v. Serbia, § 38). Щодо виразу, кваліфікованого національними судами у твердженні C як «образа», Суд повторив, що образливі висловлювання можуть виходити за межі захисту свободи вираження поглядів, якщо вони становлять необдумане очорнення; але використання вульгарних фраз саме по собі не є вирішальним для оцінки виразу як образливого, оскільки воно цілком може служити лише стилістичним цілям (Savva Terentyev v. Russia, § 68). У справі, що розглядається, національні суди визнали слово «забій» образливим, спираючись лише на його асоціацію з твариною, не передбачаючи — навіть для того, щоб відкинути його — іншого неофіційного, можливо, розмовного значення цього слова. Вони не змогли проаналізувати оскаржувану заяву, зроблену під час жвавого інтерв'ю із журналістом, у контексті

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

розвитку наративу. Вони також не підтвердили ідею, яку малося на меті передати, яка була радше емоційною реакцією заявника, що межувала з провокацією та з використанням умовного способу, на те, що він вважав тривалим несправедливим поводженням з боку місцевого політика. Таким чином, Суд визнав, що щодо твердження С національні суди так само не врахували всі факти та відповідні фактори, а отже, наведені ними причини не можна вважати «відповідними та достатніми» для виправдання втручання у свободу самовираження заявника.

Суд наголосив на принципово допоміжній ролі системи Конвенції (Dubská and Krejzová v. the Czech Republic [ВП], § 175). Якби збалансування інтересів було проведено національною владою відповідно до критеріїв, викладених у прецедентній практиці Суду, Суду знадобилися б вагомі аргументи, щоб замінити таку точку зору (Perinçek v. Switzerland [ВП], § 198 (витяги). Однак, за відсутності такого збалансування на національному рівні, на Суд не покладено обов'язок здійснювати повний аналіз пропорційності.

Зіткнувшись з неспроможністю національних судів надати відповідні та достатні причини для виправдання втручання, про яке йдеться, Суд визнав, що не можна сказати, що вони застосували стандарти, які відповідають принципам, втіленим у статті 10 Конвенції. Ніщо в поданнях Уряду не вказувало на інше. Суд дійшов висновку, що втручання у право заявника на свободу вираження поглядів не було «необхідним у демократичному суспільстві».

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 21 березня 2023 року та є остаточним.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.